

Absolute beginners steken op de voorschool onvoldoende op Een lawine van woorden

Peuters zonder enige kennis van het Nederlands hebben waarschijnlijk onvoldoende baat bij de voorschoolse programma's *Puk & Co* en *Piramide*. Dit blijkt uit een literatuurstudie.

door Hanneke Pot

Per 1 januari 2009 zouden peuters op consultatiebureaus moeten worden getoetst, stelt staatssecretaris Dijkema voor. Bij een taalachterstand zal de ouders dan worden geadviseerd het kind te laten deelnemen aan voorschoolse taallessen, zodat het 'op het vereiste niveau' kan worden gebracht.

Beleidsmakers verwachten dat kinderen met een taalachterstand deze kunnen inhalen via de voorschool en de programma's die daar gebruikt worden. Vraag is of die verwachtingen realistisch zijn voor kinderen die werkelijk als 'absolute beginner', zonder enige kennis van het Nederlands, de voorschool binnenstappen. Die veronderstelling is onderzocht door middel van een literatuurstudie van twee voorschoolse programma's: *Puk & Ko* en *Piramide Peuters* (versie 2003). Kort samengevat is de conclusie dat deze programma's in theorie onvoldoende woordenschat opleveren voor absolute beginners

NOOIT GETELD

'Absolute beginners' zijn, volgens de aanname in dit onderzoek, kinderen die de eerste woorden van het Nederlands nog niet begrijpen of gebruiken. Welke woorden dat zijn, daarvan geeft *Duizend-en-een woorden* van S. Bacchini (SLO, 2005) een indicatie. Dit overzicht geeft lijsten met de allereerste vijftig, tweehonderd en duizend woorden die Nederlandse kinderen verwerven en die ze nodig hebben in de peuterspeelzaal. Van de drieduizend woorden die het gemiddelde Nederlandse kind begrijpt in groep 1, zijn deze eerste duizend uiteraard alleen nog maar de basis.

Het aantal absolute beginners is nooit eerder geteld. In 2006 is daarom een enquête gehouden onder 133 voorscholen en peuterspeelzalen in Rotterdam. Op de 44 voorscholen/peuterspeelzalen die reageerden, bleek zestig procent van de doelgroepkinderen absolute beginner. Voor de peuterleidsters was dit aantal overigens geen nieuws, zoals blijkt uit reacties als: 'Dit is voor ons de dagelijkse realiteit. We weten niet beter dan dat de meeste kinderen de taal niet beheersen' en: 'Hier kan de peuterspeelzaal niet tegenop boksen'.

INCIDENTEEL LEREN

Taalverwerving in de voorschool vindt op verschillende manieren plaats: peuters leren *incidenteel*, 'toevallig', nieuwe woorden via gesprekjes, verhalen en versjes. Daarnaast

biedt de leidster *intentioneel*, planmatig, nieuwe woorden aan.

De programma's *Puk & Ko* en *Piramide Peuters* kenmerken zich door planmatig opgezette thema's met uitgeschreven taalactiviteiten en doelwoordenlijsten, met bijbehorende prentenboeken en materialen. Twee andere veelgebruikte programma's, *Startblokken* en *Kaleidoscoop*, laten de invulling van thema's aan de leidster over en zijn dus niet door literatuuronderzoek te analyseren.

Wat betreft incidenteel taallessen: groepsgenootjes in de voorschool spreken veelal nog ongrammaticaal Nederlands. En het taalgebruik van de leidsters is ook niet automatisch correct. Volgens CINOP-onderzoek uit 2004 beheerst zestig procent van de leerlingen op de roc's, onder wie aanstaande peuterspeelzaalleidsters, het Nederlands 'één à twee niveaus beneden de eisen voor de beroepsgroep'.

Voor een deel reproduceert de leidster echter ook 'kant-en-klare' taal: verhalen, versjes, en suggesties die het programma biedt voor vragen en opmerkingen bij activiteiten.

Dit taalaanbod moet behalve correct ook begrijpelijk zijn. Een maat hiervoor is de zogenoemde 'tekstdekking': om een tekst te kunnen begrijpen, moet men meer dan 85 procent van de losse woorden begrijpen. Bij absolute beginners gaan we ervan uit dat de 'kale' tekstdekking per definitie nul procent is. Maar door de visuele context – prenten, gebaren van de leidster en attributen – kunnen onbekende woorden, onder bepaalde condities, geïllustreerd en dus toch begrepen worden. In zulke gevallen is het woord als 'begrepen' geteld.

Steekproefsgewijs is van beide programma's een thema met activiteiten onderzocht. Het ging steeds om een verhaal, een versje en twee 'exploratieve activiteiten'. Bij *Piramide* waren drie van de vier activiteiten bedoeld als pre-teaching, bijvoorbeeld voor absolute beginners. *Puk & Ko* neemt deze groep bewust niet apart. Het taalaanbod in de activiteiten is gematched met de lijsten uit *Duizend-en-een woorden*, om het woordenschatniveau te kunnen bepalen waarop de tekstdekking 85 procent of hoger is en de tekst begrijpelijk wordt.

Ondanks dat beide programma's aangeven dat ze voor alle kinderen zijn bedoeld, bleek het taalgebruik binnen de onderzochte activiteiten alleen begrijpelijk voor kinderen die al duizend woorden kennen. Absolute beginners zullen de

'lawine van woorden' niet begrijpen. De vraag rijst wat zij van deze activiteiten zullen oppikken in het algemeen en aan woorden in het bijzonder.

PLANMATIG LEREN

Bij intentioneel, planmatig taalaanbod wordt een woord geïntroduceerd en in verschillende settings tenminste zeven keer herhaald, zodat het woord kan beklijven. De *Viertakt* van M. Verhallen (2002), de daarvoor meest gebruikte didactische route, leverde de criteria voor dit onderzoeks-onderdeel. Gekeken is of de geselecteerde woorden voor absolute beginners relevant zijn, of het er genoeg zijn, en of de betekenis ervan voor hen adequaat wordt overgebracht. De betekenis van een nieuw woord kan hun immers niet worden uitgelegd via andere woorden. Vervolgens is onderzocht of de woorden voldoende worden geconsolideerd. Over alle activiteiten zijn deze vragen voor elk doelwoord in het betreffende thema beantwoord, alsof deze letterlijk worden uitgevoerd als beschreven.

Daarbij zijn veel verschillende variabelen in het spel, zoals de hoeveelheid doelwoorden en de beoogde leertijd. *Puk & Ko*, is in tegenstelling tot *Piramide*, geen dagvullend programma en werkt niet met absolute beginners apart. Gedurende een thema – drie weken à vier dagdelen – zouden er, afhankelijk van de definitie van 'doelwoorden' van de onderzochte programma's, 11 tot 62 woorden kunnen worden aangeboden.

Voor absolute beginners zal, volgens de onderzoekscriteria, de betekenis in de gegeven situatie echter niet altijd duidelijk worden. Woorden die wel worden begrepen, worden soms onvoldoende geconsolideerd en blijven dus niet hangen. De leerwinst voor absolute beginners varieert volgens de analyse van 2 tot 24 woorden per thema. Op deze manier zal het hun waarschijnlijk niet lukken in anderhalf jaar tijd (zestig weken) een achterstand van drieduizend

woorden in te halen. Ze zouden dan 50 woorden per week moeten leren om 'op het vereiste niveau' te komen.

WISHFUL THINKING

Voor de duidelijkheid wordt benadrukt dat het hier gaat om een literatuuronderzoek. Er is niet in de praktijk gekeken. En een programma is nog niet de werkelijkheid. De werkelijkheid kan rijker zijn. Maar ook armer. Leidsters voegen van alles toe of laten iets weg. Kinderen zijn soms absent. Wat het taalaanbod in werkelijkheid is en hoeveel woorden absolute beginners echt zullen leren, bij welk programma dan ook, kan alleen vastgesteld worden via veldonderzoek respectievelijk woordenschattoetsen.

Volgens dit onderzoek moet een kind al duizend woorden begrijpen, om iets te hebben aan genoemde vve-programma's. Dat is slecht nieuws, want de aanname is steeds geweest dat ze ook bruikbaar zijn voor absolute beginners. Hoe komen zij nu aan die eerste duizend woorden als het voor hen niet via de programma's kan?

Daarmee ligt de bal bij de opleiders, trainers, onderzoekers, ontwikkelaars en bij de landelijke en plaatselijke politiek. Dat de programma's van grote waarde zijn voor de vve, dat daar hard gewerkt wordt en dat daar veel kinderen van profiteren, staat in dit artikel zeker niet ter discussie. Maar dat absolute beginners hun taalachterstand inhalen op de voorschool met de nu beschikbare middelen en menskracht lijkt op zijn zachtst gezegd *wishful thinking*. <<

Het onderzoek is te downloaden via www.inholland.nl/dynamiekvandestad.

Hanneke Pot is docent Nederlands bij de School of Education Rotterdam (pabo) van Hogeschool Inholland, en sinds 2005 fellow van lectoraat en kenniskring Dynamiek van de Stad. Van 1979 tot 1992 was zij leerkracht op een basisschool met 99 procent tweede taalleiders in Rotterdam.

Versje uit het programma Piramide.			
Versje uit Piramide	Visuele context (voorgeschreven; in de huisboek/ het speelhuis)	Absolute beginner	Kind met receptieve woordvoorraad van 1000 woorden
Dit is ons huis Hier wonen wij De deur zit voor En de muren opzij Hier is het raam En boven is het dak In ons huis wonen wij Fijn op ons gemak	<i>Maak een wijds gebaar Stamp op de grond Wijs de deur aan Wijs naar de zijkanten Wijs het raam aan Wijs naar boven Maak een wijds gebaar Kijk tevreden</i>	Dit is [blacked out] Hier [blacked out] De deur zit [blacked out] [blacked out] opzij Hier is het raam En boven is [blacked out] In [blacked out] Eijn [blacked out]	Dit is ons huis Hier wonen wij De deur zit voor En de muren opzij Hier is het raam En boven is het dak In ons huis wonen wij Fijn op ons [blacked out]
		Tekstdekking: 48%	Tekstdekking: 97%
<p>Onderstreept: begrijpelijk vanuit de visuele context</p> <p>[blacked out] niet begrepen</p> <p>[yellow] begrepen (woord uit 50 eerste woorden)</p> <p>[purple] begrepen (woord uit 200 eerste woorden minus eerste 50)</p> <p>[blue] begrepen (woord uit 1000 eerste woorden minus eerste 200)</p>			